

Mégy a keresztre!

*Ibis ad crucem!*¹ Sok-sok évszázadon át hangzott el e rettenetes ítélet szokásos formulája az ítélezés ókori letéteményeseitől. De vajon mi történne akkor, ha valami különös (kegyetlen) csoda folytán büntetőbíróink alkalmazhatnák ezt az oly régen elfeledett büntetést?

Mégha sokan egyetértenének is egy hétp próbás gazember „megfeszítettetésével”, valószínű, hogy az ítélet végrehajtását megelőző megkorbácsolásig sem juthatna el az elítélt, hanem „az emberi jogok érvényesülésének lehetőségeivel”² kibélelt cellájában, állampolgári alapjogait megőrizve, az ún. legkisebb beavatkozás elvétől sem háborgatva, emberi méltóságát meghagyva, individualizációs kívánalmak kereszttüzében, valamint általános panaszjogának elismerése mellett figyelné, amint az ENSZ emberi jogok bizottsága a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányára hivatkozva, a tortúra elleni albizottság kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések és bánásmódok elleni nemzetközi egyezmény szellemében emelne szót; nemsokára az amerikai emberi jogok amerikai bizottsága és bírósága is állást foglalna, s talán az afrikai bizottság is szót emelne a népek és emberi jogok afrikai chartája értelmében. De ha a nemzetközi kormányzati szervezetek „hallgatnának”, biztosan nem maradna tétlen az Amnesty International, a Jogászok Nemzetközi Szolgálata; esetleg társulna a fent felsoroltakhoz a Keresztények Mozgalma a Tortúra Eltörléséért, az Egyesület a Tortúra Megelőzéséért, a Nemzetközi Börtönfigyelő Szolgálat, a Tortúra-elleni

Világszövetség, a Nemzetközi Büntetőreform Társaság, végül, A tortúra áldozatainak rehabilitációs központja.

S ha úgy érzi elítéltünk, hogy nem tartják tiszteletben egyéni jogait, szót emelhet a fogva tartás helyisége, a személyi higiénia, ruházat, ágynemű, ételmezés, orvosi ellátás, fegyelmezés, a kényszerítőeszközök alkalmazása, a külvilággal való kapcsolattartás, vallási és erkölcsi gondozás kérdéskörében.³

De nehéz ma valakit megfeszíteni!

Hogy is történt?

Voltak azonban korok, amikor könnyen kimondhattuk: *Ibis ad crucem!* Szakirodalomnyi története van. Hogy is történt? Az emberi kegyetlenség leleményessége kimeríthetetlen. Amióta az emberi közösségek, azok kiválasztott tagjai jogot formáltak a mások feletti ítélezésre, a közösség nevében történő „igazság” érvényesítésére, semmi sem szab gátat az ehhez felhasználható eszközök tekintetében. Hiába áltatjuk magunkat, hogy a jogfejlődés, a társadalmi érettség jelentkezik immáron gátként, az „igazságosztás” alapjaiban semmi sem változott. Gondoljunk csak arra, ma a börtön reszocializációs nagyszerűségét hirdetjük, tiszteletet a kivételnek, de nincs egyéb célunk, mint a társadalom számára nemkívánatos embereket, akiket úgy véljük, kezelni már nem tudunk, kivonni a mindennapi életből, mint tették ezt a közösségből való elűzés, kicsapatás során „kevésbé fejlett korok”, s ugyanúgy nem tesszük lehetővé a társadalomba való visszailleszkedését a „börtönviseltség-bélyeget” hordozó embereknek, mint azok-

nak, akik ténylegesen bőrükbe égetve viselték a társadalom velük szembeni rosszsallását.

Az ókori államok, amelyek kialakulásuk korai időszakában még a talió elv alapján alkották igazságszolgáltatásukat, sokféle kivégzési módot alkalmaztak. Ezek közül az egyik legkegyetlenebb volt a keresztrefeszítés. Megjelenésének konkrét időpontjára nincs adatunk, de nyomokban már a perzsáknál is találkozhatunk vele, igaz, itt még nem a „klasszikus keresztrefeszítéssel”, hanem az ágra való kikötéssel. Ez a kikötés abból eredhet, hogy a büntetésben részesítetteket, kivégzetteket közösségi szemlének tették ki, mintegy intő példaként a közösség írott, íratlan szabályainak megsértésére adott válaszként. Ez a szemléletmód a XVIII-XIX. századig általánosan elfogadott büntetés-végrehajtási elvként tartotta magát. Föníciai közvetítéssel jutott el a görögökhöz, ténylegesen azonban a kárhágóiaknál találkozhatunk vele, s innen kerül majd be a római büntetőjog világába; sokak számára kitörölhetetlenül csak ehhez az államhoz kötődve, holott, mint ezt majd később bemutatom, más állam büntetőjogában is találkozhatunk vele.

Ha az ókori római büntetéseket vizsgáljuk, a büntetést két alaptól eredeztethetjük. Az egyik nagy csoport a szakrális jellegű büntetés, amikor a bűncselekmény azt az általánosan elfogadott erkölcsi rendet sértette, amelyet az istenek határoztak meg. Ilyenkor a legegyszerűbb volt a bűnös nagy nyilvánosság előtt történő feláldozása, így az istenek kielégítést, míg az emberek intő példát nyertek. A másik a talión alapuló magánbosszú intézménye, amely lehetőséget ad a sértett félnek elégtételt venni, később azonban ennek az állam korlátokat szab, de jellegében megmarad annál az

alapkövetelménynél, hogy a sértettet kielégítse, a sértőt pedig elrettentse a jogellenes magatartástól. Valamennyi római büntetés visszavezethető erre a két kiindulóponttra, így a halálbüntetés is, mely kezdetben a főbenjáró büntetés (*poena capitis*) nevet viselte. Ha valakit halálra ítélték, az ítéletet azonnal végrehajtották, s csak később, a római polgároknak nyílt lehetőségük a fellebbezésre. A végrehajtás módjai közül a keresztrefeszítés az egyik legrégebbi halálbüntetési nem. Kialakulása, mint sok más kivégzési módé is, kultikus okokra vezethető vissza. Az archaikus korokban a halálbüntetés *engesztelő áldozat* volt, amely során a vétkest feláldozták az égieknek. Mivel a vér kiontása további szerencsétlenségekhez vezetett volna, olyan kivégzési módot kerestek, amellyel ezt elkerülhetik. Ilyen módszer volt a halálraítélt egyszerű fához kötözése, így az áldozat a természet és a vadállatok martaléka lett. Erre a kivégzési módra utal az *arbor infelix* (szerencsétlenség fája) kifejezés is. A későbbiek folyamán jelenik meg a kezdetleges keresztforma, amelyet a rómaiak *furcának*, villás büntetésnek hívtak. A neve valószínűleg onnan ered, hogy kezdetben a fák villás ágaira történt a felfeszítés, s csak később jelent meg az elítélt nyakába kötözött gerenda (*patibulum*), melynek két végére kötötték a kezét. Az így védekezésre képtelenné tett ember ki volt téve őrei kényekedvének, akik bizony nem fukarkodtak a súlyos korbácsütésekkel a kivégzés helyszínére vezető út során. Itt, a levetkőztetés és megkorbácsolás után a nyakban hordott rudat hozzáerősítették égy, a földbe állandóan rögzített, függőleges gerendához (*stipes*), melyhez a megfeszített lábát hozzákötötték. Kezdetben szolgák és idegenek büntetése volt, később a szolgákat csak le-

Krisztus a kereszten (A Nagy Passióból) 1493

fejezni engedték.⁵ Ha megfigyeljük a kor forrásait, igencsak hatásos és szívesen alkalmazott megtorló, megfélemlítő eszköz lehetett a rómaiak kezében: a Spartacus-lázadás leverését követően 6000 rabszolgát feszítettek meg Cápuától Rómáig; *Quintilius Varus* szíriai helytartó 2000 zsidót feszített meg; i.sz. 70-ben *Titus* Jeruzsálem bevételekor a környező hegyek erdőit szinte az utolsó szálig kivágva, „keresztfaerdőt” épít a megfeszített jeruzsálemiekből.⁶

Nem sokkal Krisztus halálát követően betiltották e kivégzési módot, a középkor folyamán alig találkozunk vele, pedig a középkori igazságszolgáltatásnak, de magának a büntetőeljárás lefolyásának elválaszthatatlan része volt a kínzás és más kegyetlen büntetés. Miért tűnt el mégis a kereszt, ami legjobb eszköze lehetett volna ezeknek a követelményeknek?

A választ abban kell keresnünk, hogy az egyháznak igen nagy szerepe volt a jogalkotásban, a vallásjog és a büntetőjog-alkotás részévé vált. Egyes cselekményeket a Biblia bűnnek minősített, s ezeket büncselekményi tényállásokká minősítették. Más cselekményekre pedig azt az egyszerű, általános megállapítást tették, hogy az állam és társadalom rendjét Isten által szentesítettnek fogták fel, így aki ez ellen vét, az isteni rend ellen támad, tagadja azt; a büntetés célja a „megbántott Isten” kiengesztelése. Ehhez a kiengeszteléshez bármilyen eszközt igénybe lehet és kell venni, mely eszköznek kegyetlennek kell lennie, de az Úr megbántásával egyetlen büntetés sem állhat valós arányban. Ezzel az egyház tulajdonképpen az embertelenség és kegyetlenség intézményesített igazolója, támogatója lett. Ez a szemlélet azért tudott ennyire beépülni az ítélkezési gyakorlatba, mert a vallás mint a mindennapi élet elvá-

laszthatatlan része, olyan erkölcsi magatartásformát, ideológiai szemléletet adott a hívő embernek, amely meghatározta napjait. Ha megfigyeljük, maga a Biblia rendeli el kemény szankciókkal büntetni a Szentírás törvényeinek áthágóit. A gyakori paráznság miatt az Úr a nép főembereinek felkasztását követelte; *Fineás* Isten parancsára dárdájával verte keresztül a parázna párt; az istenkáromlót a nép maga követte meg; az egyház később maga lett a Szent Inkvizíció zászlóvivője, évszázadokon át füstölöghettek magukban és a tisztító máglyákon a másképp gondolkodók. A kegyetlenség tehát nem állt távol a középkori büntetőelmétől.⁷

Jelkép

Maga a kereszt, az egyház tehát mindenki által elfogadottan ott volt a kivégzéseknél. Az áldozatnak valamilyen meghatározott módon el kellett ismernie az ítélet isteni helyességét. *Megcsókolja a keresztet; kijelenti, hogy egyetért bűnhődésével; felölti a vezeklés ruháját.* A kereszt mint a vallási tisztelet tárgya, a kereszténység tanítása szerint Jézus Krisztusnak keresztthalálára utal, évszázadok folyamán válik a kereszt a kereszténység jelképévé, a 3. századtól kezdődően pedig maga a keresztvetés is elterjed.⁸

A kereszt, a megfeszített Jézus (feszület) jelezte mindenkinek, lássátok Isten fiát, aki elvette a világ bűneit; de jelezte azt is „*Akinek megbocsátjuk bűneit, az bocsánatot nyert, s akinek megtartjátok, az bűnben marad.*”⁹ Tehát Jézus keresztthalála a világ bűneit vette el, nem történhet meg, hogy bármilyen más lator, még véletlenül is őhozzá hasonló stációkban bűnhődjön, mert óhatatlanul felmerülhet a kor egyszerű emberében: lehet, hogy egy új megváltót feszítettünk meg?

A kereszt

Nem mondhatjuk azonban, hogy nem találkozunk többé a keresztrefeszítéshez hasonló megszégyenítő, kínzó büntetéssel. Elég, ha csak elővesszük a XVIII-XIX. századi katonai rendszabályok rendelkezéseit. A vétő katonát kikötötték elrettentésül a többi katona előtt, de ez sohasem lehetett több 5–10 percnél, mert ezt követően eszméletvesztés következett volna be; később majd bemutatom ennek okát. Sokáig fennmaradt ez a szankció a katonaságnál, az osztrák-magyar hadseregben is találunk rá példát¹⁰, s talán ez lehetett az oka, hogy a polgárokat érintő büntetéseknél is találkozunk vele. Nézzünk erre néhány találó hazai példát¹¹: *káromkodás másodszori vétke miatt négy óra „keresztrefeszítés”* (cruci affigatus, et ibi stet per 4 horas), *17 éves gyerek többszöri lopás miatt kikötessék, istenkáromlás és ennek felhagyásának elmulasztása miatt köttessék ki.*

A XX. században találkozunk újra, igaz, csak kísérleti jelleggel, a keresztrefeszítéssel. Önként jelentkező egyetemisták egy csoportját kötötte keresztre *Hermann Moeder*, német radiológus és lepelkutató (a turini lepelről olvasható az alább írtakban), figyelve, hogy fizikai állapottól, kortól függően mikor következik be eszméletvesztés a légzéselégtelenség miatt. Átlagosan 5-10 perc után le kellett venni a hallgatókat a keresztről (pedig hányszor kerültünk sokkal hosszabb ideig ehhez hasonló eszméletvesztéses állapotba egy-egy vizsgán...)

Gyakori a *felkötés, felszögelés* kifejezés. Mielőtt még bemutatnám, hogyan is játszódtott le a keresztrefeszítés, és az azt megelőző eljárás, beszélnünk kell magáról a keresztről is.

Kezdeten a források csak az egyszerű függőleges oszlopot (*crux simplex*) említik, feltehetőleg ez volt az az oszlop, ahová az áldozatot vagy testének egy darabját közszemlére tették. Anyaga gyakran itt még csak egyszerű kő volt. A horog- vagy napkereszt (*szvasztika*) a keleti államokban terjedt el; ha a horgok az óramutató járásával megegyező irányúak voltak, akkor a pusztítást, ha azzal ellentétesek, az építést jelentették.

A krisztusi kereszt (*crux imissa*) római vagy latin kereszt néven is ismert, hosszú, függőleges, gyakran rögzített tartógerendából állt, és erre helyezték föl a rövidebb, kezekhez szögezett keresztgerendát. A kereszt függőleges szára biztosan túllógott az alsón, mert erre szögezték ki a megfeszítés elrendelésének okát (Krisztus esetében INRI – *Jesus Nazarenus Rex Iudeorum* –, Ez Jézus, a zsidók királya felirat került). A X. századtól ismert az egyenlő szárú, hegyesszögű *András-kereszt*; majd találkozhatunk az *Antal kereszt* (*crux commisa*) megjelenésével is, alakja T betűt formált, *Tau-kereszt* néven is ismert. *Görögkeresztként* (*crux capitata*) az egyenlő, 90 fokos szöget bezáró szárú keresztet ismerjük.

A kereszt vízszintes szárának száma szerint különbséget tehetünk *kettős* (apostoli, máltai, lotharingiai), valamint *hármás* (pápai) kereszt között. A kereszt anyagukat tekintve a már említett kövön kívül fából, esetleg fémből (bronzból) készülhettek. Maga a keresztrefeszítés vagy már álló keresztre szögezve történt, vagy pedig a földre fektetett harántgerendára szögezték a két kezét, így emelték rá a függőleges, földbe ástott főgerendára, majd a lábakat is rögzítették.

Előkészítő eljárások

Ez az eljárás a római büntetőjogból ismerhető meg.¹² Már akkor is ismert volt a testi fenyítés többféle formája a *megvesszőzéstől* a *korbácsolásig*. Bizonyos, súlyosabb testi fenyítéseket nem is alkalmaztak római polgárokon, mert ez nemcsak megbecstelenítő, hanem sokszor halálos volt. Kezdetben az ütések száma korlátlan volt, szemben a zsidó gyakorlattal, ami 30 ütest írt elő, de később találkozunk a 30-40 ütés megjelöléssel. Lehetett külön büntetés, illetve kísérő büntetés. Az utóbbira a keresztvitel közben került sor (a kivégzési helyre menetel közben, amikor a menet élén egy lovas tiszt haladt, mögötte gyalogos katona, kezében rúdra erősített fatáblán az elítélt neve, származása, büntetésének oka vésetett a három használatos nyelven (görög, latin, arámi), majd következett az elítélt, s a sort a rendfenntartó legionáriusok zárták, akik azt akadályozták meg, nehogy a népharag hamarabb végezzen az áldozattal, mint a törvényes ítélet¹³, az előbbi esetben pedig a keresztvitel előtt, az elítéltet összekötözték kézzel, egy derékmagasságú farönkhöz kötötték, így félig meghajolva a karjait kénytelen volt előrenyújtani, szabadon hagyva hátát és oldalsó testfelületeit.

Az elítélt ekkor már meztelen volt, amely az előkészítés részeként a megszégyenítést szolgálta. Persze az is igaz, hogy így sokkal könnyebben tudta elvégezni a korbácsolást a két, egymással szemben elhelyezkedő, az elítéltet így közrefogó katona. A végrehajtás eszköze a *flagrum*, a római korbács volt. A nyélhez kapcsolódó három bőrszík, nyéltől távolabb eső végét visszahajtották, s ezzel a visszahajtással

rögzítették a kis ólomrudat, melynek végén két kis golyó helyezkedett el, a korbácsolás még kegyetlenebbé tételének elmaradhatatlan eszközeként. Kisebb ütéseknél csak horzsolásos sérülések keletkeztek, erősebb ütésekkor azonban nemcsak a bőr szakadt fel, hanem sokszor izmot, a lágyabb részekben nemesebb szerveket is megsértett, kiszakított egy-egy csapás. A korbácsoló katonák elsősorban a hátat ütötték, de mivel igen nagy felületet nem védtek a karok, illetve a testhelyzet, ezért az ütés „átfordulhatott” az ellenkező oldalra, a mellkast és a szívet érintve. Ezzel az előkészítéssel el lehetett érni egyrészt a már oly sokszor emlegetett elrettentést, valamint a teljesen megkínzott elítélt keresztben történő gyorsabb kimúlását.

A lepel

Ha ezt a tanulmányt i.sz. 300 előtt kellett volna megírni, bizonyos szempontból nehezebb lett volna (bár kétségtelen, hogy e történelmi résszel kevesebb munka akadt volna). Történt ugyanis, hogy 340-ben Szent Cirill megemlíti a feltámadás tanújaként egy „Leplet”. Egy leplet, melyen elől és hátul félreismerhetetlenül kirajzolódik egy megfeszített ember képe.¹⁴ A leplen kivehetőek a vérfoltok, ütésnyomok, szegélynyomai; a megfeszített ember szenvedési stációjának egyes darabjai, és ez nagy segítséget ad a keresztrefeszítés megértéséhez. Technikai vizsgálatára csak 1898-ban került sor, amikor fényképen rögzítette *Secundo Pia* ügyvéd a leplet, majd számtalan egyéb vizsgálat után 1974-ben képanalizátor és komputer segítségével elének rajzolódhatott háromdimenziós formában¹⁵, egy Palesztinában élt, 30 év körüli, arányos testfelépítésű ember képe, testén több tucatnyi sebbel borítva.

Mennyiben tekinthetjük a halott férfit Krisztusnak? Szinte megszámlálhatatlan az ezzel foglalkozó könyvek száma. Nem a mi feladatunk e kérdés megválaszolása. Tény a lepel létezése, kora (rádiokarbon vizsgálattal megállapítva), származási helye (pollenvizsgálattal igazolva), keletkezésének történeti módja (miszerint akkoriban az volt a szokás, hogy a keresztre feszítettet addig hagyták a kereszten, amíg a természet és az állatok nem végeztek maradványaival, bár a római jog megengedte a holttest családtagoknak történő kiadását, ha nem súlyos bűncselekményért kellett szenvednie. Csak Palesztinában írta elő a zsidó törvény a keresztről történő levételt még a naplementét megelőzően (e törvényeket a rómaiak szigorúan tiszteletben tartották)¹⁶, a lenyomat keletkezésének vegyi módja (kísérletekkel bizonyítva), a sérülések megtörténetének történeti alapjai (a római büntetőjog ad ebben a kérdésben mindenre kiterjedő magyarázatot). A másik gond, hogy ha ez a a halott férfi ténylegesen a Megváltó, joggal merülhet fel a kérdés, miképpen merészeli bárki is egy vallási hit, közösség alapítójának kín-szenvedéseit a boncolási jegyzőkönyv szemantikusságával elemezni. Senkit sem kívánok megsérteni hitében; a kutatás, vizsgálódás a megértésre irányul. Megtudni és megérteni, miért kellett ennek a büntetési módnak megjelenni, miképpen alakulhatott ki végrehajtásának módja, mi vezette az akkori ítélezőket ennek kitalálására, mi miatt kellett ennek ilyennek lennie, mi játszódhatott le a kor társadalmában, ami megkövetelt egy ilyen súlyos büntetési módot; szem előtt tartva a kérdések egyetlen közös, de szintén megértendő, mindezt kitaláló elemét, magát az embert. S ne feledjük azt sem, élt egyszer valaki, aki mindezt végigszenvedte.

A sérülések pontos elemzéséhez nagy segítség *dr. Hyek* 30-as évek folyamán megjelent könyve, így az abban vázolt tematikát kívánom követni, bemutatva a sérülés keletkezésének módját, illetve helyét a keresztfeszítés menetében.¹⁷

Vérnyomok

A legszembetűnőbb a homlok és a tarkó erős, verő- és ütőeres vérzése¹⁸, amelyek vérpatakokat képeznek. A nyomok arra utalnak, hogy a fej kerületén helyezkedtek el a tövissek, mert a fejtetőn nem található sérelmi nyom, illetve arra utaló nagy felületű, de semmiképpen sem vérpatakokban jelentkező vérzés.

Mi okozhatott ilyen sérülést? Feltehetőleg a *koszorú*, amely az acantus orientális nevű egyiptomi tuskéfajtából készülhetett, amely sűrű és rendkívül vékony, hegyes tüskékkel rendelkezett. Nem található jogi, történeti, régészeti kutatásban arra adat, hogy a halálraítélteket még ilyen módon is kínozták volna, feltételezhetjük azonban (az evangélium leírása alapján), hogy az ekkortájt Judeában állomásozó tizenkettedik légió zsidógyűlölő szíriai katonái gúnyolták ki így az áldozatot.¹⁹

További vérnyomok figyelhetők meg a kézfejen, az alkaron, talpon, körmökön. E vérzések közös jellemzője az erőteljesség, tehát a szívnek működni kellett keletkezésükkor. Ezekkel szemben azonban a szív alatti vérzés sötétebb tónusú, tehát már nem volt „vis a tergo”, szívhajtó erő, feltehető hát, hogy a halál után keletkezett. A leplen megfigyelhető 40 pár, páronként 6, szabályosan ismétlődő formát alkotó sérülés, amelyek jól kimutathatóan két irányból érkeztek, és az ütések nyomán legyező-alakzatban terülnek el, melynek a középpontja a korbácsoló alkarja.²⁰

Ütésnyomok

A legszembetűnőbbek az arcon lévő külsérelmi nyomok. Ez azt bizonyítja, hogy az elítélt ütlegelése nemcsak a már fent leírt, rögzített módon történt, hanem a kereszt vitele közben is bántalmazták. Egyes elemzők szerint azonban e sérülések keletkeztek a zsidó tanács előtt folytatott kihallgatás közben, valamint az Antónia-erőd katonáinak ütlegeitől.²⁰

A jobb arcfél jobban sérült. Az orr felső harmada szétzúzódott, enyhén balra fordult. Az ajak alsó része megsérült, a szemhéj feldagadt. A bal arcfélen csak egy dolog tűnik szembe, az ún. „szandonikus mosoly”, ami a kínlódás okozta, görcsös összehúzódás a felső ajkon. Előfordulhat azonban, hogy nemcsak verés miatt keletkeztek ezek a sérülések, hanem az eséstől. A leplen a térdeknél a többi sérüléstől eltérő vérzésnyomokat láthatunk, ami arra utal, hogy az áldozat elesett, s mivel a két keze

rögzítve volt a kereszthez, nem tudta mivel tompítani földre érkezését. A kereszt szétárt kezekhez való rögzítése biztos, nemcsak egykori leírások, régészeti kutatások igazolják, hanem a leplen is megtalálható a két nagy kiterjedésű folt a jobb, illetve a bal vállon.²²

Felszögelés

Az áldozat rögzítésének két módját ismerjük. Egyik a kezek, a lábak kötelekkel, szögekkel történő rögzítése. A láb rögzítése másodlagos, csak azt hivatott megakadályozni, hogy az áldozat ne tudjon mozogni, ne tudja esetleg megtámasztani magát a kereszten vagy lendületet venni kezének kiszakításához. A szöveget a lábfej boltozatának közepén verték át, először a bal lábfejen, majd ezt egy kicsit meghajlítva az egyenes jobb lábon át a kereszthez szögelték. A bal láb tehát behajlítva került rögzítésre, az agónia során begörcsölt, majd a halál utáni merevség így behajlítva tartotta. Ezért lát-

juk rövidebbnek a bal lábat. Ténylegesen tehát nem a láb volt a fő tartó, hanem a kezek, bár maradt fenn emlék, a keresztre ferdén, a talpak alá fölhelyezett *suppendanumról* (lábtámaszról), amelyen az áldozat megtámaszthatta magát levegővételkor. A támaszték másik formája a *sedile* vagy *cornu*, amelyre az elítélt ráülhetett. Sok más ábrázolással ellentétben, a szegeket nem a tenyéren verték át, mert itt nincs olyan ín vagy izom, ami megtartaná a test súlyát. Ha viszont nem a tenyér a szögek átverésének helye, miért jelennek meg időnként bizonyos „kiválasztott” emberek tenyerén stigmák (a krisztusi kínhalál szög- és dárdanyomai)?

Neumann Teréz szerint: „*az emberek időnként azt hiszik, hogy az édes üdvözítő oly módon lett a keresztre szegezve, ahogyan én viselem sebeinek nyomait. Tévednek. Őt sokkal jobban és szilárdabban kellett a keresztbe rögzíteni. Az én sebeim csupán a csodás kegyelet forrásai.*”²³

Barbolt Péter, a párizsi Szent József kórház sebésze vizsgálta a kéz rögzítésének módját. Megállapította, hogy a kéztől első és második csontja közt verték át. Ezáltal a kéztőín, valamint az itt található alsó szalagok egy szilárd, összefogott tömböt képeztek. A behatolás következtében az *érvő- és mozgatóideg* (*nervus medianus*) csak kis mértékben sérült, így a halál utolsó pillanatáig tartó izgatása elviselhetetlen fájdalmat okozhatott. A fent leírtakat kiválóan példázza, hogy a leplen nem láthatjuk a hüvelykujjakat, mert feltehetően a tenyér felé fordultak e sérülések miatt.

Honnan tudhatták ilyen anatómiai pontossággal a kor egyszerű hóhérai, hova üssek a szegeket?

Dőreség lenne azt gondolnunk, hogy a hóhér csak a kivégzéshez értett. E korok egyetlen olyan embere, aki mindenféle

szemérmességtől mentesen (persze emiatt a társadalom megvetését és iránta érzett féltelmeit magán hordozva), „hivatalból” foglalkozott az emberi testtel. Ha csak „egyszerű” kínzásról volt szó, úgy kellett azt megcselekednie, hogy az áldozat életben maradjon, kihallgatható legyen, a kivégzéskor jelentősebb külsérelmi nyomok ne legyenek felfedezhetőek, így tehát pontosan kellett értenie az általa „szétszedett test összerakásához”. Számtalan (még magyarországi) feljegyzést is találunk, mikor valaki egy betegnek azt tanácsolja, menjen el a hóhérhoz (mester vagy perdo néven ismerzik meg a korabeli leírásokban), és kérje gyógyítását. Hosszú tanulás után lehetett csak valaki egy város hóhéra, sokat kellett gyakorolnia a munkáját, amiből élt (ne felejtsek el, hogy egész dinasztiák nevelkedtek fel egy-egy hóhércsaládból), mert hibázás esetén a népharag végezhetett a hóhérral, vagy legalábbis zargatták.

Az áldozat karjai kezdetben 90 fokos szöveget zártak be a testtel, majd a súly miatt az izmok megnyúltak, a szög kb. 65 fokra módosult, látható ez a kéztő vérzésfolyásának útján. Ha a felszögelés függőlegesen elhelyezett kézzel (*spanyol feszítés*) történt volna, ilyenforma deformációt nem látnánk, mert ekkor a testet a csontot tartották volna meg.

Az ötödik stigma

Az elülső hónalj vonala mentén az 5-6. borda között egy sötét vérfolt figyelhető meg, feltehetően hegyes tárgy okozta sérülés. Ha elfogadjuk, hogy egy római katona ütötte lándzsájával, meg kell vizsgálnunk a jobb megértéshez a római lándzsaforgatás szabályait. A rómaiak háromféle lándzsát használtak.²⁴ Volt a *pilum* és *hasta*, ezek keskeny vashegyű, eltérő súlyú lándzsák.

A *lancea* pengéje inkább széles, elnyújtott levélhez hasonlít. Használatáról a mozaiképek tanúskodnak. A leggyakoribb ábrázolás a fej fölé emelt lándzsa, előredőlt testhelyzetben, teljes súlyának erejét a döfésbe, vagy eldobásba fektetve. Mivel akkoriban ellenfeleiket balfelől pajzs védte, a harcos a jobb mellkason keresztül igyekezett a szív felé döfni. Áldozatunk esetében egy lovaskatonára döfhetett, mert csak így kerülhetett lándzsája majdnem egy magasságba áldozata mellkasával. Még így is ferdén felfelé irányult a döfés, jobbról balra.

A lándzsa 8 cm-es utat tehetett meg a tüdőn keresztül (a döfés következtében a tüdő nem húzódott össze, mert ezt egy még élő szövet tenné) a szívhez. A keletkezett vérzés nem volt erőteljes, tehát feltehetően az áldozat már nem élt. Ha viszont az áldozat befelé vérzett volna, a tüdő telítődése után, súlyánál fogva megjelenne a vér, ami állagát tekintve hasonló színű és viselkedésű lenne. A másik érdekes dolog, hogy nemcsak vér, hanem ún. vérsavó is található a leplen. Viszont ha az áldozat élt volna a döféskor, csak vér folyt volna ki, ha viszont halott volt, már csak vérsavó. Itt azonban a kettő együtt van jelen. A kutatók megállapították, hogy csak abban az esetben fordulhat ez elő, ha a haláltusa hosszú ideig tartott és a halál bekövetkeztének része volt az elégtelen oxidáció, tehát ha az áldozat hosszan tartó fulladásnak, oxigénhiánynak lehetett kitéve.

Mi lehetett hát a halál oka?

Az okokat kétfelé (elsődleges és másodlagos) kell bontanunk.²⁵ Elsődleges okai voltak a *tetanus* görcs (merevgörcs), valamint a *fulladás*. A rekeszizom e fent leírt okból rendkívül feszült volt, az áldozat

nehezen lélegzett, lelassult a vér oxigénjének kicserélődése, ez az izomban görcsöt okozott, ez megakadályozta az oxidációt, emiatt a görcs még keményebb lett, légzésbénulás állt be, az áldozat elkékült, majd meghalt.

A halál bekövetkeztének másodlagos oka számos egyéb körülmény lehetett, ezek közül sokat gondolnak a halál egyedüli előidézőjének.

Az ostorozás és más kegyetlenségek nagyon legyengítették a szívet, egyre jobban jelentkezett az elgyengülés, de nem a vérzések következtében, mert mint láthatjuk, jelentős véredények nem sérültek. Sokakban felmerülhet egy esetleges aortarepedés, ez azonban csak öregkorban fordul elő, áldozatunk pedig 30-as évei körül járt. A napszúrás csak az öntudat elvesztését okozhatta. Esetleg vérmérgezés történt? Ennek időtartama 2-3 nap (nagyon jól látható ez a karóba húzásoknál, mikor az életben maradt áldozatokkal a fellépő vérmérgezés, sok esetben hashártyagyulladás végzett), kivétel a *sercegő üszök*, ami 24 óra alatt halált okoz, de ez sem fér bele abba a 3-6 órás agóniába, amennyit áldozatunk elszenvedett.

Fizikai sérülések

Az elítélt felszögelését követően tehát a teljes testsúly a megfeszített, gyenge felső izomzaton nyugszik, folyamatosan feszült állapotban, időnkénti görcsös összehúzódadásokkal, görcsbe merevedéssel, amely a harántcsíkolt izmok fokozatos bénulásával nehezíti a légzést. A fellépő oxidációs elégtelenség miatt a bénulás átterjedt a felsőkar, a váll, a mellkas, a hát, a csípő, és az alsó végtagok izomzatára. A teljes izomzatra kiterjed lassan a *belső asphyxia* (elégtelen izomszöveti oxidáció). A testhőmérséklet

fokozatosan emelkedik (egyes görcsös halálok esetén 43 fokot is elérhet), ez hozta létre a kigőzölgeses nyomokat a leplén. A hőmérséklet emelkedése gyorsabb oxigén-cserét kíván, itt azonban ez a mellkasbénulás miatt szinte lehetetlen. A levegő ki- és belégzési automatikája felborul, gyakoribb a kilégzés, mert a belégzéshez lefelé kellene elmozdulnia a rekeszizomnak, a vérben ezáltal kevesebb az oxigén, és egy kilégzést követően már nincs több belégzés.

Korábban már szoltam a rövidebbnek tűnő bal lábról. Ez amiatt nem volt kiegyenesíthető, mert a hullamerevség a halál bekövetkezése után szinte azonnal beállt. Ez történik például akkor is, ha hajtóvadászat alkalmával az állat sokáig fut és túlfeszítettek az izmai. Lelövése pillanatában szinte az egész izomzatra kiterjedő görcs lép fel a hajszoaltság miatt.

Az egyéb sérüléseknél igazából csak egyvalami fontos. Az áldozat tiszta tudata. Szinte a halál előtti utolsó pillanatig pontosan tudta, mi történik vele, érezte a korbácsolás sebeit, a szegeket, az egyre gyötrelmesebb légzést, a szomjúságot. Érezhették e kivégzésnek kegyetlen módját a kor ítéltvégrehajtoi is, mert hamarosan megjelentek a halál bekövetkeztének idejét hosszabbító (de a szenvedéseket időlegesen könnyítő), illetve rövidítő eszközök.

A hosszabbítás egyik eszköze a már említett suppendánium (fa támasz), valamint az ún. *ültetőbak*, amire támaszkodhatott, így időlegesen tehermentesítette a jobb lábát. A könnyítések közé tartozott az előzetes „alapos” megkínzás, így sokszor már a keresztrefeszítést nem kellett elszenvednie, valamint a lábak eltörése (crurifragium), mert ezzel most már semmilyen támaszt nem talált az áldozat, ami segítette volna a levegővételhez, így hamarosan

meghalt. Könnyített még a tudat elveszésére irányulva, a bódító ital itatása. Ez nádpálcára helyezett szivaccsal, ronggyal történt, melyet mirhával kevert borba vagy ecetes epébe mártottak.²⁶

Levétel a keresztéről

A megfeszítetés eljárásának ismertetése akkor lehet csak teljes, ha szölok az azt követő keresztéről történő levételről és eltemetésről. Ha az ókori temetkezési szokásokat megvizsgáljuk, megfigyelhetjük, hogy nem találunk megbecstelenítő, közszemlére tevő temetést, kivéve persze az igazán súlyos bűncselekmények elkövetőit. A kivégzés lehet bármilyen, de a végső nyugalom csak tisztességes lehet. Ebben látták a túlvilági lélek nyugalmanak biztosítékát. Szigorú törvények írták elő a temetést, amit még a megszálló rómaiak is tiszteletben tartottak. A holttestet ki kellett kérni a hozzátartozóknak, amelyet a hatóságnak kötelessége volt kiadni, a felségárulás esetét kivéve. A megkapott testet, azonban le kellett szedni a keresztéről. Ha a szögeket nem lehetett kihúzni, kénytelenek voltak a lábat bokában elvágni. Az így szabaddá vált lábak lehetővé tették a keresztgerenda leemelését, és a kéztartó szögek földön történő kihúzását. A testet megfelelő helyre szállították, ahol előkészítették a temetésre. Zsidó szokás szerint megmosták, lenyírták a haját, szakállát, állát felkötötték, nehogy kinyíljon, a lábat és a csuklókat összekötötték, majd mirhával és aloeval vegyített kenőccsel bekenték. A szemhéjakra egy-egy pénzdarabot helyeztek, nehogy kinyíljanak. A testet lepelre helyezték, hogy a talp a lepel végénél legyen, majd a másik felét ráhajtották a halottra. Így helyezték a halottat egy kőbe vájt sírboltba. A fej alá követ tettek, a lepedőt pedig néhány kötés-

sel rögzítették. Az a teljes enyészeti igy maradt, majd a maradványokat a sírboltba történő következő temetés alkalmával kiszedték és *kóládába* (asszárumba) tették.

Biztos sokakban felmerül a kételkedés, vajon pusztán egy lepelből, néhány teóriából és néhány tudományos kísérletből ennyi következtetést le lehet vonni? Talán az ő meggyőzésükre „bukkant” elő egy sokkal kézenfekvőbb lelet, a Yohanán.²⁷ 1968-ban egy zsidó temető maradványaira bukkantak izraeli építőmunkások. 15 kő asszárumból került elő, benne a 68-70-ben lezajlott zsidó háború áldozataival. Ekkor került elő egy keresztalált szenvedett férfi maradványa is, akinek arámi nyelven nevét is a kőbe vésték: *Yohanán Ben Hi glogol*. Lábfejn kivehető a felszögelés nyomai, bár itt egy különlegesebb módját al-

kalmazták. A lábfejeket egymás mellé tették, oldalra fordították, és így szögezték a kereszthez. A két csukló fölé és az orsó- és singsont közé egy-egy szöveget vertek. E csontokon jól megfigyelhető a levegővételelt való erőlködés, a szögek okozta sérülés is. A lábszárcsontokat eltörték, és a lábbéli szögeket sem húzták ki, hanem egyszerűen levágták a lábfejeket. Mint látjuk, ez a lelet is bizonyítja az eddig leírtak valószínű voltát. Igaz, a keresztrefeszítésnek ezenkívül még számtalan formája és módja létezhetett, de egy biztos: az emberiség történetének egyik legkegyetlenebb kivégzési módját alkotta meg. Ne tagadjuk, ha az életben, mondjuk, egy vitában nem jutunk dülőre ellenfelünkkel, vagy egy zsúfolt buszon többen a lábunkra taposnak, szívesen sziszegnének a fülükbe: *Ibis ad crucem!*

Réczei Géza

Felhasznált irodalom

1. **Viz László:** A torinói halotti lepel 136. oldal, 1987 Budapest, Ecclesia

2. **dr. Kabódi Csaba:** Az emberi jogok érvényesülésének lehetőségei a börtönben, 1991 Börtönügyi Szemle 1. szám, 134. oldal

3. **Európai Büntetőszabályzat,** 1991 Strasbourg

4. **Viz László** i.m. 137. oldal

5. **Zlinszky János:** A római büntetőjog, 1991 Tankönyvkiadó, Budapest

6. **Viz László** i.m. 137. oldal

7. **dr. Mezey Barna:** Büntetés-végrehajtás a feudalizmusban 130. oldal. 1990 Jogtörténeti előadások sorozat 2. kötet, Tankönyvkiadó, Budapest

8. **Új Magyar Lexikon** 1962 Akadémiai Kiadó, Budapest

9. **Újszövetségi Szentírás,** János 20.23, 1974 Az Apostoli szentszék könyvkiadója

10. **dr. Hyek:** Krisztus kínhalála 58. oldal, 1937 Korda rt., Budapest

11. **Vajna Károly:** Hazai büntetőjog 147. oldal, 1907 Univers Könyvkiadó

12. **Viz László** i.m. 130. oldal

13. **Viz László** i.m. 138. oldal

14. **Werner Bulst SJ:** A torinói lepel és a mai tudomány, 1987 Mérleg, Bács

15. **dr. Molnár Gyula:** A turini lepel igazsága. Kormeghatározás jelen kísérlete tudománytalan és követelmény félrevezető, 1990.

16. **Werner Bulst SJ** i.m.

17. **dr. Hyek** i.m. 22. oldal

18. **dr. Hyek** i.m. 36. oldal

19. **Viz László** i.m. 132. oldal

20. **Viz László** i.m. 131. oldal

21. **dr. Hyek** i.m. 23. oldal

22. **Viz László** i.m. 140. oldal

23. **dr. Hyek** i.m. 42. oldal

24. **Viz László** i.m. 156. oldal

25. **dr. Hyek** i.m. 50. oldal

26. **dr. Hyek** i.m. 63. oldal

27. **Viz László** i.m. 148. oldal